

serhat kültür

tarih - kültür - haber dergisi

Yıl:9 Mart - Nisan 2011

SEVGİYİ, BARIŞI, DOSTLUĞU, KARDEŞLİĞİ
VE HOŞGÖRÜYÜ YAŞATAN
NEVRUZ BAYRAMINIZ KUTLU OLSUN

Nevzat ERDAĞ

Mali Müşavir - Eğitici/Yazar
www.nevzatdag.com-nevzatdag@nevzatdag.com

SEVGİLİ dostlar, dergimizin bu sayısında yazım konusunu içinde bulunduğumuz aya isabet eden Nevruz konusunda olmasını istedim. Fakat daha önce yazdıklarından farklı olması ve bu kültürümüzü gençlerimize daha iyi anlata bilmek amacı ile **kültürümüzde nevrüz nedir?** Sorusunu kendi kendime sorarak ve bu soruya cevap arayarak oluşturmak istedim

Bildiğimiz gibi Türk Dünyası'nın büyük bir coşkuyla kutladığı, Türk soylu halkların ortak bayramıdır Farsça bir kelime olan **"Nevruz"**, **nev: yeni, ruz: gün**, yani yeni gün manasındadır. Nevruz gece ile gündüzün eşit olduğu, gün dönümü olarak da adlandırılan, ilkbaharı getirdiği 21 Mart gününe tekabül eder. Güneşin koç burcuna girdiği gündür. Güneşin yıllık zahirî hareket zamanı, Mart ayının yirmi birinde (bazen yirmisinde) ekvatoru keserek, dünyanın güney yarımküresinden kuzey yarımküresine geçer. Bu zamanda güneş tam ekvatorunda olduğundan, her yerde gece ile gündüz eşitlenir, yeryüzünün kuzey yarımküresinde ekonomik bahar başlar. Buna göre de güneşin Mart ayının yirmi birinde ekvatoru kestiği noktaya, yaz beraberliği noktası denir.

Nevruz ile tabiat yeniden doğar ve yeni bir heyet başlar. Nevruz günü, aynı zamanda iyilik ve bereketi temsil eden baharla, kötülük ve alıntıyı temsil eden kışın mücadelesini sembolize eder Tarih boyunca başta Türkler olmak üzere Türklerle aynı coğrafyayı paylaşan ve yakın ilişkide olan bazı doğu halkları tarafından, ananevi bir şekilde kutlanan Nevruz/Yeni Yıl bayramı. Türk yurdu Doğu Türkistan'da ortaya çıkan ve Türklerle beraber Anadolu'ya ve bütün Türk coğrafyasına yayılarak binlerce yıl

dir ananevi törenlerle kutlanan Nevruz-Yeni yıl bayramı Türk topluluklarında Nevruz, Noruz, Navruz, Newroz, Narurus, Ergenekon ve Bozkurt gibi adlarla anılmakta ve bütün Türk boylarında kutlanmaktadır. Nevruz bayramı ilk doğduğu zamandan bugünlere kadar, birçok kültürle iç içe olmuştur. Birçok millet böylesine köklü ulu Türk kültür unsurlarını önce sindirmeye, bunu başaramayınca da kendi kültürlerinden bir şeyler katarak, onu kendilerine mal etmeye çalışmışlardır.

Milletleri millet yapan onların manevi değerleri, adet an'aneleri, merasimleri ve diğer kültür unsurlarıdır. Bir milleti ayakta tutan, onu yaşatan ve devamını mümkün kılan bu tür kültür öğeleridir. Günümüzde bu tür kültür öğeleri milletler için temel güç unsurları olan; ekonomik güç, askeri güç ve ondan kuvvet alarak oluşturulan siyasi güç kadar temel ve stratejik öneme sahiptir. Bu sebepledir ki, Türk dünyasının en temel kültür öğelerinden birisi olan Nevruz/Yeni yıl bayramını birçok doğu halkları tarafından kendilerine mal edilmeye çalışılmakta ve hatta bazı etnik gruplar tarafından siyasi hedefler doğrultusunda kullanılmak istenmektedir. Aynı şekilde etnik gruplar Nevruz geleneğini kendilerine mal etmeye ve ona çeşitli rivayetler, efsaneler, masallar yakıştırmaya çalışmaktadırlar. Bu milli bayramımıza "bahar, işçi, emekçi," gibi ideolojik yakıştırmalar yapmak yerine Türklerde yeni yıl bayramı olarak kullanılmasının tarihi gerçeklere daha uygun düşeceği kanaatindeyim.

Metropoleşen yeni yaşam sistemimizde neredeyse geçmişimizden gelen nostaljik anılar olmaya başlayan Nevruz ile alakalı Anadolu'da neler yapıldığı diye düşündüm birazda çağımızın vazgeçilmez bilgisayarda araştırdım ve hem kendi bilgilerimi tazelenmek hem de geçlerimize çok güzel bir adetimiz olan nevrüz bayramımızı anlata bilmek için kısa bir derleme yaptım

Nevruz Törenlerinde neler yapıldı?

Yumurta Dövüştürme

Bayram günlerinde ikinci Çarşamba'dan sonra sokaklarda, köşe başlarında ve belirli mekânlarda toplanan ço-

cuklar, gençler soğan kabuğu veya sarımsakla boyanan yumurtaları dövüştürür (tokuşturur).

Ateş yakma

Bu gecede "tongal" denen ateşler yakılır, üzerinden atlanır. Eskiden bu ateşler evlerin damında yakılırdı. Ancak, yaşam şartlarının değişmesiyle bu ateşler şimdilerde bahçelerde veya boş meydanlarda, sokak aralarında yakılmaktadır. Ateşin yakılmasıyla içlerinden bir dilek tutarak ateşin üzerinden atlayan kişiler bu dileklerinin gerçekleşeceğine, tüm hastalıklarının bu ateşe dökülüp yanacağına, yeni yıla bu hastalık ve kötülüklerden arınarak girileceğine inanılır.

Ateşin üzerinden atlanırken genellikle şöyle bir tekarleme okunur:

"Ağrılığım, uğurluğum(üzerimdeki kötü enerjiler) dökülsün, odda(ateşte) yanıp kül olsun"

"Yansın alev saçlısın, benim bahtım açlısın"

Bu arada yağlı paçavralardan yapılan ateş topları da bir telle bağlanır ve birkaç defa sallandıktan sonra havaya atılır. Daha sonra tongalin külleri bolluk getirsin diye evin bahçesine serpilir.

Dışarıdaki ateş şenliği bittikten sonra eve gelinerek Nevruz sofrasına oturulur. Bu sofrada pilav, kavurma(kavrumuş buğday), yarma yemeği, et v.s gibi milli yemeklerin yanında boyanmış yumurta, çeşitli kuruyemiş (yedil evin)çeşitleri ve semeni bulunur. Sofra başında aile fertleri birbirini tebrik eder, evin aksakallarının işaretleriyle yemeye başlanılır. Nevruz/Yeni yıl bayramında aksakallar bütün dargınları baştırır, gençlere öğüt nasihat verirler.

Semeni

Nevruz bayramı sürecinde bir kap içine konan buğdayların sulanarak yeşillenmesinden elde edilen yeşertmiş çime-ne Semeni adı verilmektedir. Nevruz ayı zamanda yeşilliğin ve doğanın da bayramıdır. Onun için "SEMENİN" yeşillik ve bereketi temsil ettiğine inanılır. Semeni'den Helva ve tatlılar da yapılmaktadır. Semeni için birçok şifeler yazılmış, şarkılar bestelenmiştir.

Baca Baca/Çal Sallama

Yeni güne en çok sevilenlerin başında

çocuklar gelmektedir. Baca baca günü (bu bayramdan bir gün önceşidir.) Bu günde çocuklar bayram paylarını almak için mahallelerine ve yakın mahallelere gidip kapı kapı dolaşarak, kapılar çalınır ve bayram payları isterler. Baca baca gecesi ateşler yakılarak üzerinden atılır ve gece olunca da herkes beline bir Şal (atki) bağlayarak komşu evlerin yolunu tutar. Eskiden evlerin bacaları olduğu için bacadan sarkıtılan bir Şal'a (atkiya) bayram payı bağlandığı için bu âdete "baca baca" denilmektedir.

Kulak Asma (Kapı dinleme)

Yeni günden önceki gece, yani baca baca gecesi, komşu ve akrabaların kapı ve pencerelerine gizlice yaklaşıp, içeride konuşulanları dinlenilmeye çalışılır. Tamamıyla iyi niyetle yapılan bu dinleme hadisesinde kapı dinlemeye gidenler içerinden bir dilek tutarlar. İçeride konuşulanlara dayanarak duyduklarından dileklerine göre çeşitli yorumlar yaparlar. Bu yorumların gerçek olduğu inandır. Genç kız ve erkekler dileklerinin yerine gelmesi için sabah erkenden kalkıp soğuk suda yıkanır. O gün herkes kapılarının dinleneceğini bildiğinden bayram gününe uygun olarak iyi şeylerden bahsedilir.

lyne lyne

Yeni gün/Nevruz gecelerinde çok güzel oyunlar ve adetler vardır. Bunlardan birisi de "lyne lyne" oyunudur. Nevruz gününden bir gün önce yeni baca baca gününde bir kızla bir erkek hiç konuşmadan köy çeşmesinden veya evlerinin bahçesindeki çeşmeden su doldurarak getirirler. Bu su leğen içinde evin ortasına konur. Komşulardan gelen kız ve oğlanlar evin gençleriyle beraber su dolu leğenin etrafına toplanarak herkes sırayla dilek tutar. Bu dilekler genellikle gençlerin sevdikleri ile ilgili olur. Dilek tutulduktan sonra arka kısımlarına küçük pamuk sarılarak suda batması engellenen iki adet iğne suya bırakılır. Leğenin içinde bir halka şeklinde hızla dönen iki iğneden birisi kız diğeri de erkeği temsil eder. Eğer iğneler gidip birleşir ve birbirine yapışarsa o dilek olacak ve gençler evleneceklerdir demektir. Eğer iğnelerin her birisi bir kenarda kalırsa o zaman gençler birleşmeyecek demektir. Dilek olumsuzdur.

Suya Yüzük atma

Suya yüzük atma oyunu da iğne iğne oyunu gibi bir dilek oyunudur. Yine bu oyunda da bir leğen su getirilir, herkes yüzüğünü leğene atar ve leğenin üstü bir yayık (başörtüsü) ile kapatılır. Bu sırada bir dilek tutulur ve sırayla yüzükler sudan çekilir. Eğer yüzüklerini leğene atarlar kendi yüzüklerini ilk çekeşte alabiliyorsa dileklerinin gerçekleşeceğine

inanırlar. Herkes sırayla sudan yüzük çekme işlemini tekrarlar.

Yeni Gün İnanışları

Nevruz/Yeni yılla ilgili bir çok inanış vardır. Yeni günün ilk dört günü yılın mevsimleriyle alakalıdır. Eğer, birinci gün güneşli geçerse demek ki, ilkbahar ayları güzel geçecektir. İkinci gün yağmurlu geçerse yaz ayı yağmurlu olacaktır, ikinci günler de aynı şekilde sonbahar ve kış aylarına ışık tutmaktadır. Eğer yeni günün üçüncü ve dördüncü günleri yağmurlu geçerse "godu godu" denilen bir tören düzenlenir. Şaman inancından kaldığı düşünülürken bu inanışa göre "Godu godu" meydanlarda dolaşılır ve güneşi çağıran çeşitli nağmeler okunur, inanışa göre Godunun doğayı etkileme ve iklimi iyileştirme güçleri bulunmaktadır.

Diğer Nevruz/Yeni gün gelenekleri gibi Godu Godu inanışı da, zarf bir Türk milli geleneğidir.

Yeni Gün/Nevruz Adetleri

Yeni gün/Nevruz bayramında birçok adetler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda yazacağız:

- * Yeni günde/Nevruz'da üzerlik denen bir bitki yaprak dumanını eve, mala, çana ve çocuklara v.s. şeylere verirler.
- * Yeni elbiseler alınır,
- * Yakınlara hediyeler alınır,
- * Kız beşermeğe giderler,
- * Küsülüler baştırılır,
- * Misafirlğe gidilir,
- * Nişanlı kızlara Nevruz payı götürülür,
- * Kötü söz söylenmez,
- * Mezar ziyaretlerine gidilir,
- * Başkaları hakkında konuşulmaz,
- * Şeker dağıtılır,

- * Kızlar kırmızı giyinir,
- * Ev sahipleri evde birisinin bulunmasına gayret ederler,
- * Kavga etmezler,
- * Hasta olanlar ziyaret edilir, onlara pay götürülür,
- * Güneş çıkmadan suyun üzerinden atlanır,
- * Son Çarşamba'da düğün için ayrımsız koyunların boynuzlarına kırmızı bağlanır,
- * Son Çarşamba'da evden para vermezler,
- * Son Çarşamba'da borç ödemezler,
- * Son Çarşamba'da komşuya elek vermezler,
- * Son Çarşamba'da mum yakmazlar,
- * Son Çarşamba'da eğer mum yanıyor-sa bitmeden yarım söndürmezler,
- * Son Çarşamba'da evden ateş, kibrit gibi şeyler vermezler,
- * Son Çarşamba'da evden ekmek vermezler,
- * Son Çarşamba'da erkenden yatmazlar.

Bu yazımızda Türk milletinin yaşamından kültür öğelerinin en temel ve köklü parçalarından birisi, Nevruz/Yeni yıl bayramı hakkında kısa bir hatırlatma amaçlı bir şeyler yazdım fakat bu yazımın konusu aslında hakkında binlerce sayfa yazılacak kadar geniş ve engin bir konudur. Türk insanını birbirine kenetleyen, bağlayan, Ergenekon'dan demir dağları eriterek dinlen atalarının ruhlarıyla yanan bir ateştir. Bu ateş, hiç sönmeyen binlerce yıl yandı ve gelecekte de kıvılcımlarından binlerce gönlü tutuşturarak "ortek kültür Ocağı"nda binlerce ruhu istacaktır. Kültürlerin bulunduğu bu toprakların yeni sıra geniş bir coğrafyaya yayılan ve çeşitli adlar altında kutlanan nevrüz kent insanına biraz yabancı kalsa da kırsal kesimde önemli bir gündür. Birbirine gittikçe yabancılaşan kentli bu önemli günü yeniden keşfetmeli. Çünkü nevrüz özünde yeniden dilmiş, bolluk, bereket, barış, kardeşlik, birlikte eğlenmek gibi insanca unsurları taşıyor. Bu Nevruz'un Toplumun gereni, toplumun duygularına yönelen, toplumu hassas kılacak gelişmeler ve söylemlerden uzak özüne uygun bir nevrüz olmasını "serhat kültür dergisi" ailesi olarak diliyoruz. Bugün bunlara her zamankinden daha çok ihtiyacımız var. İnsanımızın en eski devirlerinden itibaren gelen örf ve âdetlerini, birilerinin cınadığı oyunlardan dolayı hatırlamayı, gerektiği için hatırlayalım nevrüzün insanlık var oldukça kutlanması, barış, sevgi ve mutluluk getirmesiyle...